

AMIR LJUBOVIĆ
(Sarajevo)

ZNANSTVENI I STRUČNI RAD FEHIMA NAMETKA

Fehim Nametak je svoje redovno školovanje obavio u Sarajevu gdje je završio osnovnu školu, Klasičnu gimnaziju i Filozofski fakultet – Odsjek za orijentalistiku. Postdiplomski studij je pohađao na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu kojeg je uspješno okončao 1973. godine sa temom *Tursko društvo u ranim romanima Rešada Nurija Güntekina*. Doktorirao je na istom fakultetu 1979. godine odbranivši doktorsku disertaciju pod naslovom *Fadil-paša Šerifović – pjesnik i epigrafičar Bosne*.

Znanstveni i stručni rad Fehim Nametak je započeo u Orijentalnom institutu u Sarajevu gdje je prošao kroz sva znanstvena zvanja: od asistenta (1966.) do naučnog savjetnika (1986.), a nastavnička iskustva i zvanja sticao je na Filološkom fakultetu Univerziteta u Skoplju, Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i Filozofskom fakultetu Sarajevskog univerziteta, gdje od 1991. godine drži nastavu u zvanju redovnog profesora na predmetu *historija turske književnosti (I, II i III)* i povjerenu nastavu iz predmeta *osmanski jezik* (do 1999.). Od 1995. godine Fehim Nametak je u stalnom radnom odnosu na Filozofskom fakultetu u zvanju redovnog profesora.

U dosadašnjem znanstvenom i istraživačkom radu Fehima Nametka dominiraju tri područja za koja je pokazao posebno interesovanje i u kojima je ostvario zapažene rezultate. Prije svega, to je istraživanje književnosti Bošnjaka na orijentalnim jezicima, posebno književnosti na turskom jeziku – što je i njegova osnovna preokupacija – a to je podrazumijevalo i širi uvid u istraživanja osmanske turske književnosti, pa i savremene, te stalni rad na onom dijelu orijentalističkih istraživanja koja se označavaju kao “stručni rad”, odnosno rad na izvornoj rukopisnoj književnoj i književno-historijskoj građi, njenoj kataloškoj obradi, kritičkom izdavanju, prevođenju i valorizaciji.

Istraživanjem književnosti Bošnjaka na orijentalnim jezicima Fehim Nametak se počeo ozbiljnije baviti 1974. godine kada je završio postdiplomski studij književnog smjera na beogradskom Filološkom fakultetu. Od tada do danas on je objavio 276 radova, od prijevoda sa turskog jezika i znanstvenih

prikaza do studija i knjiga o književnosti na turskom jeziku. Kada se pažljivo i po redoslijedu nastanka čitaju ove studije, u njima se sasvim jasno uočava njegov prirodan i logičan znanstveni razvoj. U podlozi svih njegovih radova nalazilo se istraživanje izvora u svim vidovima, a metodologija naučnog rada se postepeno izgrađivala, od doktorske disertacije o Fadil-paši Šerifoviću, koja i danas vrijedi kao uzor za monografije ovog tipa, do sintetskog prikaza divanske književnosti Bošnjaka.

Njegova prva knjiga, *Fadil-paša Šerifović, pjesnik i epigrafičar Bosne* (Sarajevo 1980.), predstavlja znanstvenu monografiju o ovom književnom stvaraoču, urađenu, kako je to kritika ocijenila, na klasičan način. Na osnovu oskudnih izvora i literature, Nametak veoma uspješno rekonstruira Šerifovićev život i rad sa jasnom namjerom da ih predstavi u okvirima njegovog vremena i, s druge strane, da pokaže kako se to vrijeme reflektira u njegovom djelu. Otuda se u prvom dijelu knjige i sadržajima koji ga sačinjavaju (o porodičnom krugu, njegovom životu i mističkom formiranju, književnom stvaranju i pjesničkom stasjanju, shvaćanju života i vlastite poezije) veoma vješto prepliću biografija i bibliografija, a istraživač uspješno realizira svoj cilj. U drugom dijelu ove monografije Fehim Nametak polazi od bibliografsko-tekstološkog istraživanja njegovog osnovnog izvora – *Divana*, pokazujući svoje istraživačke sposobnosti i znanja u dešifriranju, čitanju i razumijevanju teksta, a potom razvija književnu analizu Fadil-pašinih pjesama podijeljenih prema vrstama, uvjetovanim strogom strukturom divanske poezije. Tu su: himnodije, peterci, gazeli, epigrami, katreni i hronogrami. Tu je, naravno, i *Kasida kao odgovor Zija-paši*, koja nije u sastavu *Divana* – jer je “bila van svih utjecaja i domašaja divanske književnosti”, a nije se ni idejno ni leksički uklapala u tu poeziju – ali koja je nezaobilazno Fadil-pašino poetsko djelo. Predstavljajući nam ovu izuzetnu repliku u stihu (do tada potpuno nepoznatu), Fehim Nametak otkriva i svoju spremnost i sposobnost – koja će kasnije biti potvrđena u više navrata – da se upusti u istraživanje sasvim novog i nepoznatog i da relevantnim znanstvenim metodama utvrdi neosporni identitet autora i djela. Svoja istraživanja, analize, rasprave i opažanja, sa visoko postavljenim kriterijima i bez apologije koja je u ovoj oblasti često prisutna, Fehim Nametak funkcionalno svodi u *Zaključku*, u kojem se zaokružuje i osvjetljava život i stvaralaštvo ovog pjesnika. Znanstvena kritika iz tog vremena je, uz sve pohvale knjizi, uputila i zamjerku Fehimu Nametku što Fadil-paši i njegovom djelu prilazi više kao kulturnohistorijskom fenomenu, a manje se upušta u književno-estetsku analizu. No, autor je sasvim uspješno izvršio zadatak koji je postavio u *Uvodu*, a već u narednim studijama će pristupiti širim i dubljim književno-estetskim analizama.

U drugoj knjizi, pod naslovom: *Fadil-paša Šerifović, Divan* (Sarajevo 1981.), a uz pomoć izvanrednog prijepjeva Melike Salihbegović, široj čitalačkoj publici je pružen viši nivo književno-estetskog doživljaja i potpunija recepcija Fadil-pašinih djela.

Ove dvije knjige, uz brojne radove koji su slijedili, u znanstvenom razvoju Fehima Nametka su predstavljale izvanredno iskustvo za šira historijska sagle-

davanja književnosti Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima. Zapravo, *Fadil-paša Šerifović, pjesnik i epigrafičar Bosne*, te drugi članci i studije o pojedinim književnim stvaraocima i njihovim djelima predstavljali su pripremu za njegove obimnije historijske preglede i sinteze koje će kasnije doći. Isto se može reći i za knjigu Hasan Kafija Pruščak, *Izabrani spisi* (Sarajevo 1983.),¹ koju smo zajedno radili, gdje je pokazao, posebno tekstovima o Pruščakovim filološkim raspravama, rekonstrukcijom Pruščakove bio-bibliografije i prijevodom djela *Traktat o izrazu "čelebi"* i *Niz učenjaka do posljednjeg Poslanika*, da veoma uspješno može raditi i na proznim tekstovima, pa i onim na arapskom jeziku.

Dugogodišnji rad na izvornoj rukopisnoj građi, njeno književnohistorijsko i teorijsko promišljanje rezultirali su s tri Nametkove naredne knjige. One su rezultat intenzivnog rada od početka osamdesetih do početka devedesetih godina. Riječ je o dva znanstvenoistraživačka projekta, jednog kojeg je vodila ANUBiH pod naslovom *Historija književnosti naroda i narodnosti Bosne i Hercegovine* (projekat nikada nije dovršen), i drugog kojeg je vodio Institut za književnost u Sarajevu pod naslovom *Prilozi za istoriju književnosti Bosne i Hercegovine*. Otuda se i sadržaji ove tri knjige unekoliko prepliću i ponavljaju.

U knjizi *Pregled književnog stvaranja bosansko-hercegovačkih Muslimana na turskom jeziku* (Sarajevo 1989.), a nakon knjiga Safvet-bega Bašagića, Mehmeda Handžića i biobibliografske studije Hazima Šabanovića, prvi put se paralelno primjenjuju metoda faktografije i književno-estetska analiza. Uz elaboraciju dotadašnjih izučavanja naše književne baštine na turskom jeziku, vrednovanje starije i novije literature i ispravke nekih pogrešnih podataka i zaključaka svojih prethodnika i savremenika, u ovoj knjizi upravo dolazi do izražaja to književnohistorijsko i teorijsko promišljanje Fehima Nametka. Odgovarajući na spomenute izazove kritike, u ovoj knjizi je uočljiv i napor, što će predstavljati fundamentalnu novinu u našoj znanosti o baštini, da uz hronološki pregled ovog stvaranja od XV do kraja XIX stoljeća, unese značajnu raspravu o vrstama i oblicima u našoj književnosti na orijentalnim jezicima i da svoje književno-estetske ocjene i stavove potkrijepi stihovima i pasażima proze.

Znanstvena preokupacija Fehima Nametka, njegova analitičko-istraživačka metoda, markiranje književnih tema, motiva i simbola tipičnih za književnost orijentalno-islamskog svijeta (posebno tzv. klasičnog osmanskog perioda), razmatranje i vrednovanje ove književnosti na osnovama estetske suštine njenih vrsta i oblika i mogućeg, u ovoj fazi istraživanja, kompariranja unutar osmanske divanske književnosti u najširem smislu riječi, doći će još više do izražaja u narednim dvjema knjigama: *Divanska poezija XVI i XVII stoljeća u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo 1991.) i *Divanska književnost Bošnjaka* (Sarajevo 1997.). Budući da je prva knjiga objavljena neposredno prije agre-

¹ U proširenom i dopunjenom izdanju ova knjiga je objavljena i pod naslovom: Amir Ljubović i Fehim Nametak, *Hasan Kafija Pruščak*, "Sarajevo Publishing", Sarajevo 1999., 279 str.

sije na Bosnu i Hercegovinu, te da je sačuvan vrlo skroman broj primjeraka, u drugoj knjizi, čiji je izdavač Orijentalni institut u Sarajevu, inkorporiran je sadržaj prve, te dodat dio koji se odnosi na divansku poeziju XVIII i XIX stoljeća. Stoga ćemo se u ovom prikazu zadržati samo na drugoj knjizi, *Divanskoj književnosti Bošnjaka*.

Nakon definiranja pojma divanske književnosti u književnoteorijskom smislu i u kontekstu njene društvene uvjetovanosti, Fehim Nametak sa izvanrednim osjećajem mjere (i za poznavaoce ove književnosti, ali i za širu čitalačku publiku) veoma jednostavno, uvijek argumentirano i sigurno, ukazuje na glavne pjesničke vrste divanske književnosti i njene karakteristike, a čije je cjelovito razumijevanje pretpostavka za razumijevanje i čitalačku recepciju divanske poezije Bošnjaka. Enciklopedijskim načinom izražavanja i nevjerovatnom lakoćom, Fehim Nametak analizira i interpretira teško razumljive pojmove i pjesničke vrste, od ode Bogu (munadžat) i njenih varijanti, preko gazela, kasida i muallaka do mesnevlja – kako onih u okviru divanske književnosti tako i onih izvan nje – s kojima će se savremeni čitatelj sresti u ovoj knjizi. Nakon toga prilazi pregledu najznačajnijih pjesnika divanske poezije u Bosni i Hercegovini u dva razdoblja: XVI i XVII stoljeće i XVIII i XIX. Mada prof. dr. Fehim Nametak eksplicitno ne objašnjava zbog čega razdvaja ova dva perioda – pa se na prvi pogled doima da je riječ o više mehaničkoj podjeli – ipak se iz uvodnog dijela i nekih ocjena iznesenih za pojedine autore da zaključiti kako je u prvom periodu riječ o, manje ili više, pjesničkoj stvaralačkoj aktivnosti, pa i o originalnim pjesnicima (npr. Sabit Užičanin i dr.), a u drugom periodu o pjesnicima koji su inercijom išli tragom svojih velikih prethodnika, čak bivali epigoni, a kada bi iskakali iz te matrice, njihova poezija nije nailazila na razumijevanje i podršku. U četvrtom dijelu knjige, u poglavlju *Teme, motivi i simboli u pjesmama divanskih pjesnika*, kroz više potpoglavlja (Kerbelanski događaj, Čuda, Oživljavanje mrtvih, Divanskih pjesnici – tesavuf i tarikati, Poznate ličnosti i legendarni junaci u poeziji i predaji, Astrološke teme, Teme i motivi iz svakodnevnog života itd.) autor izlaže divansku književnost u čitavom nizu njenih vidova: od tema, motiva i simbola, preko njene mističko-alegorijske suštine, do poznatih likova legendarnih junaka, predaja o njima u divanskoj poeziji, te na taj način zaokružuje izražajno-estetska obilježja divanske poezije Bošnjaka. I ova studija završava *Zaključkom*, a na samom kraju knjige su izuzetno korisni *Rječnik termina* i popisi izvora, literature i kataloga, te *Indeks imena*. Uz ovo treba dodati da obje knjige sadrže pravu malu antologiju stihova kojima se potkrepljuju autorovi stavovi.

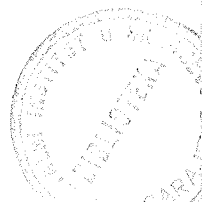
Posljednji objavljeni sintetski prilog Fehima Nametka u proučavanju književne baštine Bošnjaka na orijentalnim jezicima, njegova knjiga *Divanska književnost Bošnjaka*, odlikuje se visokom razinom znanstvene akribije; njegovi vrijednosni sudovi o pojedinim pjesnicima, njihovim djelima i mjestu koje im pripada unutar osmanske klasične i postklasične književnosti su, bez izuzetka, odmjereni i objektivni. Ovom knjigom je Fehim Nametak znatno unaprijedio i podigao znanstveni rad u našoj književnoj osmanistici na kvali-

tetno viši i obavezujući nivo. Svojim dosadašnjim knjigama o književnosti Bošnjaka na orijentalnim jezicima i cijelim svojim opusom Fehim Nametak slijedi i razvija, na metodološki i teorijski suvremen način, istraživanja koja je zacrtao Safvet-beg Bašagić u djelu *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*. Otuda prof. dr. Muhsin Rizvić u referatu za izbor Fehima Nametka za člana Znanstvenog vijeća Centra za bošnjačke studije BZK "Preporod" s pravom ističe "da mi danas nemamo tako potpunog i temeljitog istraživača naše orijentalne književnosti, modernog u metodološkom pristupu i inventivnog u književnoj analizi, a uz to znanstvenika širokog enciklopedijskog obrazovanja u svim oblastima orijentalne filologije – kakav je dr. Fehim Nametak."

Prikaz znanstvenog i stručnog rada prof. dr. Fehima Nametka ne bi bio cjelovit i njegov rad u oblasti orijentalistike objektivno ocijenjen, a da posebno ne ukažem na njegov stručni i prevodilački rad. Danas – kada inoviram ranije i za druge namjene napisan tekst – preda mnogom su, od 276 bibliografskih jedinica koje je potpisao Fehim Nametak (ponekad i sa pseudonimom), prvi njegov rad objavljen daleke 1967. godine i samo podaci o knjizi čija je promocija bila početkom decembra 2003. godine.

Prvi rad iz 1967. godine je bio prikaz knjige koju je priredio Kasim Dobrača pod naslovom *Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, objavljen u listu pod naslovom *El-Emel (Nada)* kojeg su zajednički pripremili, tekstove napisali i objavili studenti orijentalistike Filološkog fakulteta u Beogradu i Filozofskog fakulteta u Sarajevu (Beograd – Sarajevo, 1967., br. 10, str. 34). Posljednji rad čiji su podaci danas pred nama – knjiga iz decembra 2003. godine koju je potpisao Fehim Nametak zajedno sa Salihom Trakom – je, zapravo, drugi svezak *Kataloga arapskih, perzijskih, turskih i bosanskih rukopisa iz zbirke Bošnjačkog instituta (Zürich – Sarajevo 2003.)*.

Mada ne mogu dati vlastitu ocjenu o ovoj knjizi Fehima Nametka (jer nisam imao priliku da je vidim i pažljivo pregledam), dvije navedene činjenice – prvi i posljednji tekst koji je pred nama, kao i bibliografija radova – svjedoče da se u radu prof. dr. Fehima Nametka i u njegovom opusu, gotovo u sasvim pravilnim ciklusima, smjenjuju stručni rad: rad na prvorazrednim historijskim izvorima, njihovo prevođenje i komentarisanje, objavljivanje izvora *in extenso*, u formi kataloga, regista ili na drugi način, i znanstveni rad: analize ili sinteze koje se temelje upravo na izvorima koje je sâm predstavio znanstvenoj i široj javnosti. Najbolje svjedočanstvo ovoga, kao i dostignutog stručnog nivoa, su prvi svezak *Kataloga arapskih, perzijskih, turskih i bosanskih rukopisa iz zbirke Bošnjačkog instituta* u Cirihu (Bošnjački institut, Zürich 1997., u koautorstvu sa Salihom Trakom); *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke* (Sv. IV, Lijepa književnost, London – Sarajevo 1998.); prijevodi objavljeni u knjizi: Amir Ljubović i Fehim Nametak, *Hasan Kafija Pruščak* (Sarajevo 1999.); prijevod monumentalnih djela Saliha Sidkija Hadžihuseinovića – Muvekkita pod naslovom *Povijest Bosne*, sv. I i II (Sarajevo 1999., u saradnji sa Abdulahom Polimcem,

Lamijom Hadžiosmanović i Salihom Trakom) i Ibrahima Alajbegovića Pečevije *Historija*, sv. I i II (Sarajevo 2000.) i prijevod, za historiju Bosne i Hercegovine relevantnog djela Mehmeda Halife Bošnjaka, *Ljetopis 1650.-1665.* (Sarajevo 2002.).

Na kraju treba dodati da je prof. dr. Fehim Nametak bio saradnik u leksikonima i enciklopedijama (domaćim i stranim), glavni i odgovorni urednik stručnih i znanstvenih časopisa i knjiga, te član brojnih redakcija.²

² Potpunu bibliografiju radova Fehima Nametka, zaključno sa 2003. godinom vidjeti u: Osman Lavić i Zilha Muminović, "Bibliografija radova prof. dr. Fehima Nametka za period 1967.-2001. (sic!) godina (Povodom 60 godina života)", *Anali Gazi Husrevbegove biblioteke*, Knjiga XXI-XXII, Sarajevo 2003., str. 311-331.